

УДК 378.22:004

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.77.45>

Фурсикова Т. В.

ПРОФЕСІЙНА МЕДІАПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Реалізація медіаосвітньої підготовки майбутніх фахівців освіти потребує визначення комплексу педагогічних умов, за яких процес розвитку їхньої професійної медіакультури буде найбільш ефективним. На підставі теоретичного аналізу й методів математичної статистики такими умовами обрано: створення та підтримку медіаінформаційного середовища закладу вищої освіти; реалізацію медіаосвітнього змісту професійної підготовки майбутніх фахівців освіти; активізацію самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій; актуалізацію сучасних напрямів і технологій медіаосвітньої підготовки фахівців освітньої галузі.

Медіаінформаційне навчальне середовище потребує розроблення навчально-методичного комплексу на основі застосування медіаосвітніх технологій; удосконалення програмно-методичного забезпечення педагогічного процесу. Реалізація медіаосвітнього змісту професійної підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі передбачає оновлення програми дисциплін навчального плану для успішного формування системи знань, умінь і навичок з використання інформаційних і медіаосвітніх технологій. Активізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій спрямовує студентів на самостійність у здобутті знань, передбачає вироблення складних умінь і навичок бачити мету та зміст роботи, організувати самоосвіту, здатності до творчості й навчально-дослідного пошуку. Актуалізацію сучасних напрямів і технологій медіаосвітньої підготовки майбутніх фахівців забезпечено впровадженням в освітній процес медіаосвітніх технологій для задоволення інформаційних, інтелектуальних, культурних та комунікаційних потреб особистості: інформаційне моделювання, кейс-методи, смарт-технології, метод проєктів, медіамистецтво.

Ключові слова: медіаосвіта, професійна підготовка, майбутні фахівці освітньої галузі.

Питання медіапідготовки сучасного фахівця освіти в інформаційному суспільстві набуває нового значущого виміру. Тому цілеспрямований педагогічний вплив на розвиток медіакультури в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі є саме тим чинником, який може наблизити випускника університету до реалій медіаосвітньої діяльності в умовах інформатизації. Тож постає питання про визначення комплексу педагогічних умов, за яких процес медіапідготовки буде максимально ефективним, а його результати матимуть ознаки сталого розвитку в структурі професійно значущих якостей фахівців освітньої галузі.

Мета статті – виокремити й обґрунтувати педагогічні умови медіаосвітньої підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі.

Для коректного виявлення, обґрунтування й забезпечення педагогічних умов, які сприятимуть успішній медіапідготовці майбутніх фахівців освіти, уточнимо розуміння поняття «педагогічні умови».

Зазначимо, що в довідкових джерелах поняття «умова» витлумачено неоднозначно: це категорія, що віддзеркалює відношення предмета до довколишніх явищ, без яких він існувати не може. При цьому сам предмет є чимось спричиненим, а умова є його відносно зовнішньою його розмаїттю об'єктивного світу. На відміну від причини, яка безпосередньо породжує те чи те явище або процес, умова формує те середовище, ситуацію, у яких вона виникає, існує й розвивається. Умова є важливою обставиною, яка дає змогу здійснювати, створювати й утворювати щось або сприяє чомусь. Її особливістю є те, що вона сама, без діяльності людини, не може стати визначально продуктивною [2]. У довідникових джерелах умову розглядають як вимогу, пропозицію, що висловлює одна зі сторін, які домовляються про що-небудь; як усну чи письмову домовленість про що-небудь; як правила, встановлені в будь-якій сфері життя, діяльності; як обставини, за яких відбувається чи залежить будь-що [9, с. 315]; вираження ставлення предмета до навколишніх явищ, без яких він існувати не може, як щось зовнішнє до предмета розмаїття об'єктивного світу. Умова становить те середовище, обстановку, у якій явища, процеси виникають, існують і розвиваються [8, с. 86].

Узагальнення проаналізованих різноманітних поглядів і різнобічних підходів до визначення педагогічних умов дозволяє стверджувати, що це сукупність організаційних форм, методів, прийомів, засобів координації освітніх впливів на студентів для створення сприятливих можливостей і стимулів ефективної медіапідготовки та розвитку професійної медіакультури майбутніх фахівців освіти. Залежно від поставленої мети й завдань освітнього процесу визначається комплекс умов, які в сукупності дають позитивний результат навчання.

У дослідженні ми керуємося твердженням, що педагогічна умова є суттєвим компонентом освітнього процесу, що охоплює зміст, методи, організаційні форми навчання й орієнтується на медіапідготовку майбутніх фахівців освіти, тобто педагогічними умовами ми називаємо діючі елементи системи закладів вищої освіти, які забезпечують досягнення визначеної дослідницької мети.

Проаналізуємо зміст педагогічних умов, які визначають науковці в працях, дотичних до нашого дослідження. Зокрема, Ю. Казаков експериментально довів ефективність педагогічних умов застосування медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів. З-поміж умов учений визначив: 1) розгляд медіаграмотності майбутнього вчителя як складника професійної педагогічної культури; 2) інтеграцію медіаосвіти в зміст фахової педагогічної підготовки майбутнього вчителя; 3) уведення спецкурсів медіаосвітньої спрямо-

ваності відповідно до спеціального (соціокультурного) напрямку медіаосвіти; 4) формування вмій і навичок роботи з медіатекстами як метапредметних професійних якостей майбутнього вчителя, формування потреби у взаємодії з медіатекстами в майбутніх учителів; 5) цілеспрямоване використання засобів масової комунікації, які на основі актуалізованих смислів і знаків, системних текстів і гіпертекстів, впливають на формування знань, умій і навичок взаємодії майбутнього вчителя із сучасною медіакультурою [6, с. 6].

У своєму дослідженні С. Іць виокремила комплекс взаємопов'язаних педагогічних умов, які сприяють формуванню професійної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов засобами медіаосвіти, як-от:

1) організаційно-педагогічні умови: організація навчального процесу в єдності професійного, соціокультурного та інформаційного компонентів; визначення медіаосвітнього IQ завдяки вхідному тестуванню, відповідно до якого відбувається розподіл студентів на групи з високим, достатнім, початковим та низьким рівнем медіакомпетентності; систематичний контроль за професійною підготовкою майбутнього вчителя іноземних мов;

2) дидактична умова: створення банку важливої інформації (медіацентру) для використання навчальних матеріалів;

3) психологічні умови: створення сприятливих психологічних умов професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов на практичних заняттях з педагогіки та методики викладання іноземних мов; забезпечення самореалізації фахівця у майбутній професійній діяльності;

4) технологічні умови: наявність певної матеріально-технічної бази, а саме: комп'ютер, принтер, навушники, мікрофон, колонки, проектор, установки для проведення телеконференції, вільний доступ до інформаційних ресурсів через вихід до глобальної мережі Інтернет; наявність серверу та архіву для збереження медіаосвітнього матеріалу, електронних носіїв для передачі й поширення медіаосвітнього матеріалу з-поміж майбутніх учителів [5, с. 128–148].

У дослідженні Н. Шубенко визначено педагогічні умови формування медіакультури майбутнього вчителя музики засобами аудіовізуальних мистецтв. До них належать: 1) мотиваційне забезпечення медіадіяльності студентів на основі ціннісного ставлення до артефактів медіакультури; 2) опора на принципи педагогічної інтеграції з акцентуванням уваги на синестетичних художньо-перцептивних процесах у сучасному мистецтві; 3) оновлення професійної підготовки майбутнього вчителя музики шляхом упровадження аудіовізуальних медіатекстів у навчальний процес; 4) зорієнтованість студентів на формування медіакомпетентності в процесі педагогічної практики [13, с. 9].

Науковець Н. Коновалова доводить, що успішність процесу розвитку медіакультури студентів педагогічного університету залежить від медіакультурної функції змісту освіти. При цьому можна реалізувати такі педагогічні умови: у процесі медіаосвіти цілеспрямовано розвивається суб'єктна позиція студента; технології розвитку медіакультури студентів педагогічного закладу вищої освіти ґрунтуються на особистісно-діяльнісному підході; процес розвитку медіакультури відбувається поступово: від загального рівня медіакультури до професійного; упроваджується технологія розвитку медіакультури студентів педагогічного закладу вищої освіти, що є процесом діалогової взаємодії студентів і викладача під час розв'язання медіаосвітніх завдань професійного спрямування [7, с. 13–14].

Організаційно-педагогічні умови розвитку медіакомпетентності особистості студента досліджує Н. Хлизова й характеризує медіаінформаційне середовище як важливу базу для їхньої реалізації. Такий медіапростір має специфічні ознаки:

- активність, що дає змогу студентові активно брати участь у різноманітних видах медійної діяльності;
- доступність передбачає надання студентові можливості здобувати потрібну медіаінформацію, усвідомлювати зміст і важливість медіакомпетентності;
- рефлексія забезпечує розвиток критичного мислення, уміння оцінювати й об'єктивно аналізувати медіаінформацію в процесі навчання;
- комунікативність сприяє організації медіакомунікації з іншими учасниками медіаосвітнього простору;
- креативність, що визначає гнучкість і здатність медіапростору адаптуватися до інтересів, потреб і здібностей студентів, сприяти їхній творчій діяльності;
- проблемність для стимулювання саморозвитку студента шляхом створення ситуацій, у яких він переживатиме суперечності між наявними і потрібними для розв'язання тієї чи тієї проблеми медіазнаннями, медіавміннями й медіакомпетенціями [12, с. 36–38].

Для обґрунтування педагогічних умов застосували:

- метод експертних оцінок, який полягає в раціональній організації проведення експертами аналізу проблеми з кількісною оцінкою суджень;
- мультиколінеарний аналіз для визначення надлишкових факторів й отримання можливості робити коректні висновки про результати взаємовпливу педагогічних умов на розвиток професійної медіакультури майбутніх фахівців освітньої галузі, виявити їхнє кореляційне поле.

Для такої перевірки було організовано групу експертів з 23 осіб. Метод експертних оцінок – дослідницький метод, пов'язаний із залученням до оцінювання явищ, що вивчаються, найбільш компетентних осіб, думки яких дозволяють об'єктивно його схарактеризувати [3].

Фахівці-експерти у нашому дослідженні мають досвід професійної підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі й медіаосвітньої діяльності, значущий професійний статус: викладачі закладів вищої освіти, учителі загальноосвітніх закладів, медіаексперти. Важлива характеристика експертів – наявність досвіду роботи з фаху понад п'ять років, а для науково-педагогічних працівників – наукового ступеня / вченого звання, що забезпечило високу репрезентативність вибірки.

Унаслідок аналізу експертних оцінок і наукових праць з проблеми дослідження можна припустити, що ефективність професійної медіапідготовки майбутніх фахівців освіти забезпечує сукупність таких педагогічних умов: 1) створення та підтримка медіаінформаційного середовища закладу вищої освіти; 2) реалізація медіаосвітнього змісту професійної підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі; 3) активізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій; 4) актуалізація сучасних напрямів і технологій розвитку професійної медіакультури майбутніх фахівців освітньої галузі.

Мультиколінеарність полягає в наявності міцного лінійного зв'язку між двома або кількома педагогічними умовами розвитку професійної медіакультури майбутніх фахівців освітньої галузі.

Перевірку умов на мультиколінеарність проведено з використанням алгоритму Феррара-Глобера [10], який складено з трьох видів статистичних критеріїв:

- перевірка всього масиву визначених умов (χ^2 -критерій);
- перевірка стану розвитку медіакультури залежно від визначених умов (F-критерій Фішера);
- перевірка кожної пари педагогічних умов (t-критерій Стьюдента) [4; 10; 11].

За результатами мультиколінеарного і регресійного аналізів у програмному середовищі Statistica виведено таке рівняння регресії:

$$Y_{\text{теор}} = 0,2781 + 0,3175X_1 + 0,2852X_2 + 0,2596X_3 + 0,2851X_4,$$

де залежна змінна $Y_{\text{теор}}$ є результативною ознакою професійної медіакультури й залежить від педагогічних умов – X_1, X_2, X_3, X_4 , що дозволило вибрати й використати в дослідженні саме множинну лінійну регресію.

Відповідно до отриманих даних статистично визначено й математично представлено рівнянням лінійної множинної регресії педагогічні умови професійної медіапідготовки майбутніх фахівців освітньої галузі, що засвідчує залежність професійної медіакультури (пояснювальної змінної) від відповідних умов (незалежних змінних).

Загальну достовірність рівняння лінійної регресії перевірено за значенням коефіцієнта кореляції Спірмена. Обчисливши коефіцієнт рангової кореляції r_s Спірмена відповідно для кожної пари педагогічних умов професійної медіапідготовки майбутніх фахівців освітньої галузі, надалі порівнюємо знайдену величину з критичним значенням [1]. Відповідно до отриманих результатів складаємо матрицю кореляцій (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця кореляційного зв'язку між педагогічними умовами професійної медіапідготовки майбутніх фахівців освітньої галузі

	Умова 1	Умова 1	Умова 3	Умова 4
Умова 1	1	0,8103	0,7204	0,6650
Умова 2	0,8103	1	0,8893	0,6196
Умова 3	0,7204	0,8893	1	0,6364
Умова 4	0,6650	0,6196	0,6364	1

Показники таблиці 1 засвідчують, що виокремлені в нашому дослідженні педагогічні умови корелюють між собою. Особливо відчутно впливає на результат створення та підтримка медіаінформаційного середовища закладу вищої освіти для реалізації медіаосвітнього змісту професійної підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі й активізації їхньої самостійної навчально-пізнавальної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій, тобто між ними існує міцний зв'язок. Отримані дані також демонструють зв'язок середньої сили між актуалізацією сучасних напрямів і технологій розвитку професійної медіакультури майбутніх фахівців освітньої галузі й іншими педагогічними умовами.

Зробимо перевірку на значущість отриманих коефіцієнтів рангової кореляції. H_0 : коефіцієнт рангової кореляції Спірмена між педагогічними умовами дорівнює нулю. H_1 : коефіцієнт рангової кореляції Спірмена між педагогічними умовами відмінний від нуля. Маємо: $t_{1-2}=6,336$, $t_{1-3}=4,459$, $t_{1-4}=4,081$, $t_{2-3}=8,912$, $t_{2-4}=3,617$, $t_{3-4}=3,780$.

За таблицею Стьюдента знаходимо $t_{\text{табл}} = t_{0,05;23} = 2,080$. Для кожної пари педагогічних умов $t_{\text{експ}} > t_{\text{табл}}$, тому відхиляємо гіпотезу про рівність нулю коефіцієнта рангової кореляції. Це означає, що коефіцієнт рангової кореляції Спірмена в нашому дослідженні статистично значущий.

Проведений кореляційний аналіз за Спірменом підтвердив, що визначені педагогічні умови забезпечать ефективність медіаосвітньої підготовки майбутніх фахівців освіти, а відтак сприятимуть розвитку їхньої професійної медіакультури на рівні значущості $p \leq 0,05$.

Висновки. Отже, професійна медіапідготовка майбутніх фахівців освіти – це складний керований процес, організація й успішність якого залежать від педагогічних умов, які забезпечують проєктування освітньої траєкторії кожного студента протягом навчання в закладі вищої освіти. Педагогічні умови визначено як сукупність організаційних форм, методів, прийомів, засобів координації освітнього впливу на студентів з метою створення сприятливих можливостей та стимулів для ефективної медіаосвітньої підготовки майбутніх учителів. Визначено педагогічні умови розвитку професійної медіапідготовки майбутніх фахівців освітньої галузі, а саме: створення та підтримка медіаінформаційного середовища закладу вищої освіти; реалізація медіаосвітнього змісту професійної підготовки майбутніх фахівців освітньої галузі; активізація самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційно-комунікаційних технологій; актуалізація сучасних напрямів і технологій розвитку професійної медіакультури майбутніх фахівців освітньої галузі. Засобами математичної статистики перевірено кореляційний взаємозв'язок між виокремленими педагогічними умовами й підтверджено правомірність їхнього існування. Окреслені положення стали вихідними для здійснення експериментальної роботи з розвитку професійної медіакультури майбутніх фахівців освітньої галузі.

Використана література:

1. Бешелев С. Д., Гурвич Ф. Г. Математико-статистические методы экспертных оценок. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Статистика, 1980. 263 с.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
3. Грабовецький Б. Є. Методи експертних оцінок: теорія, методологія, напрямки використання: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2010. 171 с.
4. Ильченко А. Н. Экономико-математические методы. Учебное пособие. Москва : Финансы и статистика, 2007. 210 с.
5. Іць С. В. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови засобами медіаосвіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка, 2014. 280 с.
6. Казаков Ю. М. Педагогічні умови застосування медіаосвіти в процесі професійної підготовки майбутніх учителів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2007. 20 с.
7. Коновалова Н. А. Развитие медиакультуры студентов педагогического вуза : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. пед. наук : 13.00.01, 13.00.08. Вологда, 2004. 24 с.
8. Конохов Н. И. Словарь-справочник практического психолога. Воронеж: МОДЭК, 1996. 224 с.
9. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике. Москва: Высшая школа, 2004. 512 с.
10. Рязанцева В. В. Економетрія. Моделювання макроекономічних процесів: навч. посіб. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 388 с.
11. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии. СПб.: ООО «Речь», 2001. 350 с.
12. Хлызова Н. Ю. Методы диагностики формирования медиакомпетентности вторичной языковой личности. Crede Experto : транспорт, общество, образование, язык. 2015. № 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metody-dyagnostiki-formirovaniya-mediakompetentnosti-vtorichnoy-yazykovoy-lichnosti>.
13. Шубенко Н. О. Формування медіакультури майбутнього вчителя музики засобами аудіовізуальних мистецтв : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2010. 20 с.

References:

1. Beshelev, S. D., & Gurvich, F. G. (1980). *Matematiko-statisticheskie metody ekspertnykh otsenok [Mathematical and statistical methods of expert assessments]*. Moscow : Statistika [in Russian].
2. Honcharenko, S. U. (2008). *Pedahohichni doslidzhennia metodolohichni porady molodym naukovtsiam [Pedagogical research: methodological advice for young scientists]*. Kyiv, Vinnytsia : DOV «Vinnytsia» [in Ukrainian].
3. Hrabovetskyi B. Ye. (2010). *Metody ekspertnykh otsinok: teoriia, metodolohiia, napriamky vykorystannia [Methods of expert assessments: theory, methodology, areas of use]*. Vinnytsia : VNTU [in Ukrainian].
4. Ilchenko A. N. (2007). *Ekonomiko-matematicheskie metody [Economic and mathematical methods]*. Moscow : Finansyi i statistika [in Russian].
5. Its, S. V. (2014). *Pedahohichni umovy formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia inozemnoi movy zasobamy mediaosvity [Pedagogical conditions of formation of professional competence of the future foreign language teacher by means of media education]*. *Candidate's thesis*. Zhytomyr : ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
6. Kazakov, Yu. M. (2007). *Pedahohichni umovy zastosuvannia mediaosvity v protsesi profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv [Pedagogical conditions of application of media education in the process of future teachers' professional training]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Luhansk : LNPU im. T. Shevchenka [in Ukrainian].
7. Konovalova, N. A. (2004). *Razvytye medyakultury studentov pedahohycheskoho vuza [The development of media culture of students of a pedagogical university]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Volodga : VGPU [in Russian].
8. Konyukhov, N. I. (1996). *Slovar-spravochnyk praktycheskoho psykholoha [Dictionary of practical psychology]*. Voronezh : MODEK [in Russian].
9. Polonskiy V. M. (2004). *Slovar po obrazovaniyu i pedagogike [Dictionary of Education and Pedagogy]*. Moskva: Vysshaya shkola [in Russian].

10. Riazantseva V. V. (2018). *Ekonometriia. Modeliuvannia Makroekonomichnykh protsesiv [Econometrics. Modeling of macroeconomic processes]*. Kyiv : Kyiv. Nats. Torh.-Ekon. Un-t [in Ukrainian].
11. Sidorenko, E. V. (2001). *Metody matematycheskoi obrabotky v psykholohyy [Methods of mathematical processing in a psychologist]*. SPb. : OOO «Rech» [in Russian].
12. Hlyizova N. Yu. (2015). *Metody diagnostiki formirovaniya mediakompetentnosti vtorichnoy yazykovoy lichnosti [Methods for diagnosing the formation of media competence of the secondary linguistic personality]*. *Crede Experto: transport, obschestvo, obrazovanie, yazyk – Crede Experto: transport, society, education, language, 4*. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/metody-diagnostiki-formirovaniya-mediakompetentnosti-vtorichnoy-yazykovoy-lichnosti> [in Russian].
13. Shubenko, N. O. (2010). *Formuvannia mediakultury Mmaibutnoho vchytelia muzyky zasobamy audiovizualnykh mystetstv [Formation of media culture of future teacher of music by means of audiovisual arts]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv : KU im. B. Hrinchenka [in Ukrainian].

Fursykova T. V. Professional media training of education specialists

The implementation of media education training of future educators requires the definition of a set of pedagogical conditions under which the process of development of their professional media culture will be most effective. Based on the theoretical analysis and methods of mathematical statistics, the following conditions were chosen: creation and maintenance of the media information environment of the higher education institution; implementation of media educational content of professional training of future education specialists; activation of independent educational and cognitive activity of students by means of information and communication technologies; actualization of modern directions and technologies of media educational training of specialists in the field of education.

Media information learning environment requires the development of educational and methodological complex based on the use of media educational technologies; improvement of software and methodological support of the pedagogical process. Implementation of the media educational content of professional training of future specialists in the field of education involves updating the curriculum of disciplines of the curriculum for the successful formation of a system of knowledge, skills and abilities in the use of information and media educational technologies. Activation of independent educational and cognitive activity by means of information and communication technologies directs students to independence in acquiring knowledge, involves the development of complex skills and abilities to see the purpose and content of work, organize self-education, creativity and research. The actualization of modern directions and technologies of media education of future specialists is ensured by the introduction of media education technologies in the educational process to meet the informational, intellectual, cultural and communication needs of the individual: information modeling, case methods, smart technologies, project method, media art.

Key words: media education, professional training, future specialists of the educational branch.